

in het landschapsonderzoek, in zijn geval van noordwestelijk Noord-Brabant, onderscheidt. De vroegste onderzoekers (tot 1880) van dat gebied baseerden zich vooral op bestaande literatuur en herkauwden die. Daarna (1880-1940) volgde een fase waarin oude kaarten en archiefbronnen centraal stonden. Na 1940 ging het landschap zelf een steeds grotere rol spelen. Het is een fasering die men elders kan vermoeden, maar die door geen van de andere auteurs wordt geëxpliciteerd. A. de Kraker tenslotte beperkt zich tot het zeer recente (de periode 1990-2010) en zelfs toekomstige landschapsonderzoek in het Deltagebied en de daar aanwezige onderzoeksinfrastructuur.

Daarmee is de lezer wel heel ver verwijderd geraakt van Postma en het kennelijke doel van de studiedag en deze bundel. Het is jammer dat vrijwel niemand een relatie legt tussen het onderzoek dat door Postma in Friesland, en door anderen in dezelfde periode elders werd verricht. Dat was soms ook onmogelijk omdat niet iedereen die gelijktijdigheid in de gaten hield. En de bij voorbaat door de redactie getrokken conclusie voldoet al evenmin: elke regio kent zijn eigenheid, maar 'de grote namen van vroegere onderzoekers die steeds terugkeren' zijn dezelfde: Acker Stratingh, Staringh (sic), Gerrit de Vries Azn., Lorié en Beekman. In elk geval in het exposé over Zeeland zal men al deze namen echter tevergeefs zoeken. Het per auteur geordende, nogal onevenwichtige, literatuuroverzicht maakt dat in een enkele oogopslag duidelijk. Die onevenwichtigheid geldt trouwens ook voor de illustraties die bovendien niet allemaal even functioneel zijn en soms door het beperkte formaat vrijwel onleesbaar.

Het onderzoek naar de geschiedenis van het Nederlandse cultuurlandschap heeft de afgelopen decennia een grote vlucht genomen. Centraal daarin stond de toepassing van de onderzoeksresultaten in de ruimtelijke ordening. En het is al vaker geconstateerd: het meer fundamentele onderzoek bleef daarbij sterk achter, terwijl de geschiedenis van het onderzoek

compleet onderbelicht bleef. Zo gezien komt deze bundel als geroepen, ook al biedt hij nog maar een eerste, zeer voorlopige en regionaal beperkte verkenning.

AAD P. DE KLERK, MIDDELBURG

Dorsman, L.J., Knegtmans, P.J. (eds.), **Over de grens. Internationale contacten aan Nederlandse universiteiten sedert 1876** (Universiteit en samenleving 5; Hilversum: Verloren, 2009, 174 blz., ISBN 978 90 8704 136 6).

Het grootste deel van deze bundel over de internationalisering van de Nederlandse universiteiten heb ik gelezen in het vliegtuig van Amsterdam naar Boston, waar ik een maand voor studieuze doeleinden zou verblijven. Zo gewoon zijn internationale contacten voor de medewerkers van de Nederlandse universiteiten nu eenmaal geworden. Volkomen terecht dat in de serie over de Nederlandse universiteitsgeschiedenis, die Dorsman en Knegtmans uitgeven, nu ook aan dit aspect van het academisch leven aandacht wordt besteed.

Universiteiten zijn ouder dan de nationale staat en waren dus al internationaal voordat het begrip betekenis kreeg. Ook in de vroegmoderne tijd, toen elke zichzelf respecterende territoriale staat een eigen universiteit kreeg, had een universiteit nog een ontegenzeggelijk internationaal karakter, al was het maar door het gebruik van het Latijn als voertaal in onderwijs en wetenschap. Pas in de tweede helft van de achttiende eeuw en in de negentiende eeuw kregen universiteiten de nationale oriëntatie die wij op een of andere manier nog steeds als normaal beschouwen – als de norm waarvan de meer recente internationalisering weer afwijkt. Er is dus alle reden om de tendens tot internationalisering van de laatste decennia wat te relativeren; zo nieuw is het allemaal niet.

De bewuste en nadrukkelijke politiek om het internationale karakter van onderwijs en onderzoek in Nederland te versterken vormt de achtergrond van het inleidende opstel van Leen Dorsman, 'Academisch internationalisme'. Het geeft een nuttig overzicht van wat we zoal onder 'internationalisering' kunnen verstaan en hoe daar in Nederland vooral in het verleden over gedacht is. Expliciet wordt de vraag hoe we vanuit het verleden kunnen denken over het recente beleid echter niet gesteld. Ook omgekeerd wordt niet aan de orde gesteld in welk opzicht internationalisering nu afwijkt van de internationalisering van vroeger. Dat geeft de inleiding iets vrijblijvends en de behandeling van de thematiek iets willekeurigs. Waarom zegt Dorsman bijvoorbeeld niets over een van de drijvende krachten achter de internationalisering van het hoger onderwijs, het ontstaan van een werkelijk internationale arbeidsmarkt? Er zijn complete (populaire) studierichtingen ontstaan, die ervan uitgaan dat de afgestudeerden een baan in het buitenland of op zijn minst bij een internationale organisatie zullen vinden. Waarom gaat Dorsman dit heden uit de weg?

Iets soortgelijks geldt voor vrijwel alle afzonderlijke bijdragen aan de bundel. Stuk voor stuk zijn het heel lezenswaardige artikelen. Zij bestrijken soms bekend terrein (Kamerlingh Onnes, de Nederlandse astronomie, Ehrenfest), halen soms minder bekende personen en episodes naar voren (de Amsterdamse farmacoloog Laqueur, de Amerikaanse contacten van Abraham Kuyper) en vestigen in een paar gevallen de aandacht op vrijwel onbekende thema's (de Utrechtse wortels van het apartheiddenken van Malan en het wereldomspannende netwerk van een aantal Utrechtse fenomenologen). De middeleeuwen en de vroegmoderne tijd blijven buiten beeld (dat is ingebakken in de serie), maar ook de meer recente geschiedenis komt niet aan de orde. Het vergelijkend perspectief (in de tijd) ontbreekt dus geheel, kritische vergelijking met het meer recente verleden blijft achterwege.

Dat is jammer, maar naar ik vrees wel kenmerkend voor de universiteitsgeschiedenis zoals in Nederland bedreven. De hedendaagse universiteit verandert snel en er worden – door de overheid, maar ook door de plaatselijke autoriteiten – vaak controversiële maatregelen genomen. De idee van een universiteit staat voortdurend ter discussie. Universiteitshistorici zouden de ambitie moeten hebben daaraan zinvolle, kritische bijdragen te leveren. De actuele discussie is misschien niet de *raison d'être* van hun specialisme, maar verschaft het wel, in potentie, relevantie. Helaas klinkt binnen de universiteitsgeschiedenis maar weinig van die actuele discussie door. Ook in de onderhavige bundel kiezen de universiteitshistorici weer voor het veilige interbellum en niet voor de meer recente periode, terwijl dat juist hier zo voor de hand had gelegen. Hoe komt dat? Zijn deze historici, die meestal in dienst zijn van een universiteit en vooral over hun eigen universiteit schrijven, huiverig om zich kritisch uit te laten? Maar wat is dat dan voor een universiteit die moeite zou hebben met kritiek en reflectie?

KLAAS VAN BERKEL, RIJKSUNIVERSITEIT
GRONINGEN

Seumeren-Haerkens, Margriet van (ed.), ***Een mooi ding. Ambacht, vormgeving, kunst 1890-2010*** (Wormer: Uitgeverij Noord-Holland, 2010, 168 blz., ISBN 978 90 78381 46 4).

Elke tijd heeft zijn 'mooie dingen'. Het prachtig geïllustreerde boek *Een mooi ding* geeft een overzicht van Nederlandse kunstvormgeving van de twintigste eeuw, eigenlijk met aanloop vanaf 1890 en uitloop tot heden. Het gaat om 'mooie dingen' die voor het merendeel ambachtelijk zijn vervaardigd door gekwalificeerde sierkunstenaars en ontwerpers. *Een mooi ding* vertelt een geschiedenis die de afgelopen tijd vaker is verteld, zelfs al behandelt het een hele eeuw waar